

Sukkel van papier

De held in de Nederlandse literatuur heeft plaats gemaakt voor de stumperd, zielepoot en mislukking

Stoere helden waren altijd al spaarzaam in de Nederlandse literatuur, maar de laatste jaren zijn ze zelfs van het toneel verdwenen. Nu hebben de sneue eikels de overhand: uitgesproken kneuzen en stumperds, in verwarring gebracht door de bevrijde vrouw, en slachtoffer van pornografie en seksindustrie - mannen met kippenborst, mislukte loopbaan en een wanhopig seksleven.

Michael van Ekeren: Man. Maximus, Amsterdam. ISBN 9078626011; 272 blz. € 19,95

Arnon Grunberg: Tirz. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam. ISBN 9038827261; 432 blz. € 19,90 (geb € 24,90)

Frank Ketelaar: Avond aan avond. Veen, Amsterdam. ISBN 902040721x; 182 blz. € 16,90

Stijn van der Loo, De held Jacob Mulle. Querido, Amsterdam. ISBN 9021473046; 200 blz. € 15,95

Christiaan Weijts: Art. 285b, Arbeiderspers, Amsterdam. ISBN 902956220x; 330 blz. € 15,95

Mannelijke helden zijn in de Nederlandse letteren nooit dik gezaaid geweest. Wie bij ons op zoek gaat naar literaire heroïek ervaart vooral de wijsheid van 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg'.

Figuren als de nobele held Walewein of de onwesterstaanbaar sluwe Reynaert de Vos konden zo te zien alleen optreden in onze vroege literatuur, toen toehoorders nog om stevige voorbeelden vroegen. Ook historische romans permitteerden zich nog wel eens een echte held, zoals Jan van Schaffelaar of Willem van Oranje, maar in onze eeuw is het verschijnsel zo goed als uitgestorven.

In mijn jeugd had je op televisie Ivanhoe en Floris van Rozemond, maar in de jeugdliteratuur van die

tijd waarden toen al dubbelzinniger helden rond. Een boek dat een onvergetelijke indruk op mij maakte was 'Alleen tegen alles' van An van der Loeff-Basenau, over een ontlukkende puber die wordt gebiologeerd door seksualiteit en zelfmoordgedachten, en zo was het natuurlijk ook. De (jonge)man was allang geen koene ridder meer maar een dolende, die zijn weg moest zien te vinden.

Wie de grote voorbeelden in de naoorlogse literatuur in kaart brengt, stuit op een heel legertje individualisten, outcasts, helden van de geest soms maar zeker niet van de daad. Het begint natuurlijk met Frits van Egters uit Gerard van het Reve's 'De avonden', de gezichtsbepalende jongeman uit de naoorlogse literatuur, geestig, bizar, dwars, maar met niks van de ouderwetse krachtpatser. Henri Osewoudt uit Hermans' 'De donkere kamer van Damocles' is al helemaal het type van de antiheld met een bijpassend uiterlijk: 'een half hoofd kleiner dan de andere jongens uit zijn klas (...) een klein monster, een rechtopstaande pad.' En dan Han de Wit uit Heere Heeresma's roman 'Han de Wit gaat in de ontwikkelingshulp'. De goedbedoelende sukkel is gekleed in een 'korte broek waarin moeder hem thuis het liefst zag'. Zelfs een brommer is hem te machtig, hij verongelukt op dat armeluis-symbool van vaart en mannelijkheid.

Het is opvallend dat het handjevol stoere helden uit de naoorlogse literatuur - de hoofdpersoon uit 'Ik Jan Cremer' of de ik-figuur uit 'Turks fruit' van Jan Wolkers - direct ook een soort machoachtige allure krijgt, alsof ze zich vooral moeten afzetten tegen brillevende nerds met een gymnasiumdiploma. Ze lijken nauwelijks echt.

In 1979 schreef de toen nog jonge schrijver Oek de Jong de roman 'Opwaaierende zomerjurken', met de hoofdpersoon Edo Mesch, vol innerlijk leven, gevoelsbewegingen en moederbinding, een papjongetje eigenlijk. Ook de hoofdpersoon uit Maarten 't Harts 'Een vlucht regenwulpen' uit 1978 lijdt aan een opmerkelijke vorm van isolement en eenkennigheid. Het bracht in 1981 literatuurwetenschapper Ton Anbeek ertoe om een ander soort literaire helden te vragen, met meer straatrumoer om zich heen, die niet langer 'in de marge van de maatschappij, of liever: het leven staan' en die niet langer 'geen lust tot eni-

De ontketening van pornografie en

ge betrokkenheid bij de gebeurtenissen van de dag tonen'.

Sindsdien is er inderdaad het nodige veranderd, mannelijke hoofdpersonen werden minder individualistisch en meer geëngageerd, ze slokten zich niet langer met Oedipus-complex en al op, maar een ondubbelzinnige 'held van onze tijd' is daar bepaald niet uit voortgekomen. Integendeel, het heeft er alle schijn van dat de papieren man aan zijn langverbeide maatschappelijke betrokkenheid ook prompt ten onder is gaan.

De laatste jaren maken uitgesproken kneuzen de dienst uit, mislukkingen, jongens en mannen die zich nauwelijks staande kunnen houden. In 1997 schreef een zekere Gert-Jan van Exel een roman genaamd 'Sneue eikels'. Schrijver en boek zijn sindsdien vergeten maar

Handjevol helden heeft machoachtige allure

de titel diagnosticeert feilloos de hendaagse mannelijke hoofdpersonen.

Het sneue eikelvirus woedt de laatste jaren in alle lagen en richtingen van de literatuur, van hoog tot laag, bij debutanten en gelouterde schrijvers. Neem Stijn van der Loo, nog niet zo lang maar wel succesvol bezig, genomineerd voor de longlist van de Librisprijs en winnaar van de Schrijversprijs der Brabantse Letteren 2005. Nieuwste roman 'De held Jacob Mulle'. De titel alleen al wekt achterdocht en inderdaad, de heldendromen van leraar Jacob Mulle